

דף נ

'קסברי רבנן נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה, ומדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה' — הרמב"ן והרמ"ה פרשו [דלא כרש"י ותוס' ובעה"מ] שחכמים דרשו מן הכתובים שדין שריפת בת כהן נאמר רק בנשואה ולא בארוסה, ומכאן המקור לשיטתם שסקילה חמורה. (וע' באריכות בבאור הסוגיא בתדושי הר"ן; חדושי הנצי"ב; חדושים ובאורים).

'סקילה חמורה מחנק שכן ניתן למגדף ולעובד עכו"ם... מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה' — יש לשאול, מנין ההנחה הפשוטה שארוסה חמורה מנשואה [משום קלון משפחתה כמוש"כ רש"י], הלא לכאורה יש גם סברה הפוכה, שהרי הנשואה עומדת תחת בעלה ומבחינת מעילתה באישה גדול עוונה יותר מן הארוסה?

ואפשר שחומרת הארוסה אינה נובעת מן הסברה האנושית גרידא, אלא מכך שקראו הכתוב 'נבלה' — 'כי נבלה עשתה בישראל לזנות בית אביה' (וכמו שאמרו לעיל מד. וברש"י שם). והטעם שכתב רש"י רק בא לבאר מדוע באמת זהו מעשה נבלה יותר מבנשואה. (וע' גם ברש"י להלן עט: ד"ה לא ניתנה. וכן כתבו מפרשים שזהו הטעם לדין בן סורר ומורה בסקילה, הגם שנידון רק משום העתיד שיימצא מלסטם הבריות, והלא אפילו הרגם ממש דינו בסייף ולא בסקילה החמורה — אלא משום בזיון וקלקול לאביו ואמו דינו בסקילה, וכענין האמור בנערה המאורסה שהיא בסקילה. ועוד יש בארוסה פגם מרובה מפגם הנשואה כדלהלן עג: וברש"י שם).

עוד יש לומר שבאמת עיקר הסברה כמו שאמרו בתחילה, שכן הסקילה ניתנה למגדף ולעובד עכו"ם שפשטו ידם בעיקר, אלא שהקשו הלא חנק ניתן למכה אביו ואמו שהוקש כבודם לכבוד המקום, ובארו בתוס' שודאי אינו חמור יותר מכבוד המקום אלא הקושיא היתה שהחנק שווה בחומרתו לסקילה, שכן הוקש. ועל כך תרצו היות וחלוק דין הארוסה מן הנשואה, שזו בסקילה וזו בחנק, שוב אי אפשר לומר שהחנק בנשואה הוא תוספת חומרא, שהרי ודאי החנק אינו חמור מן הסקילה כאמור, וא"כ מוכח להפך, שבנשואה הקל ובארוסה החמיר, שלא מסתבר לומר ששנים הם — מדחילקן הכתוב בעונשיהם. [ואולם בתוס' להלן (נג רע"א) מבואר שסברה גמורה היא שהנשואה לא תהא חמורה מן הארוסה, שכתבו שמכח סברא זו למד ר' ישמעאל שהנשואה בחנק].

'מה אביה האמור בסקילה, סקילה חמורה מסייף, אף אביה האמור בשריפה, שריפה חמורה מסייף' — לא מצאנו 'גזרה שוה' כעין זו, שהרי אין אנו משוים סקילה ושריפה באותה 'גזרה שוה', ואם כן מנין לדרוש להחמיר מסייף? ועוד קשה (כקושיית התוס'), אם גזרה שוה היא, ראוי יותר לדרוש שהכתוב שבבת כהן מדבר בארוסה?

ולכן אפשר שאין זו 'גזרה שוה' אלא סברה היא; כשם שמצאנו שהחמירה תורה משום כבוד בית אביה לחייבה סקילה, כמו שכתוב כי עשתה נבלה... בית אביה, כך גם כשמחללת אביה ראוי לומר שענשה חמור ככל שאפשר להחמיר (חדושים ובאורים. יש להעיר שבראשונים משמע שהיא ג"ש גמורה).

(ע"ב) 'זוהיציא הכתוב נשואה מכלל נשואה וארוסה מכלל ארוסה, מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר, אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר' — לרווחא דמלתא אמרו כן, לתלות ארוסה בנשואה, אבל באמת סברא פשוטה היא בכל הסוגיא שבת כהן חמורה מישראל (מהרש"א. וע' מהרש"ל וח"ב).

אחת ההוכחות שכתב מהרש"א — משיטת ר' ישמעאל להלן נא: ואולם בספר משך חכמה (אמור כא, ט) באר שלפי דעת ר' ישמעאל הקל הכתוב בעונש בת כהן מבישראל, ע"ש הטעם.

'נפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות ב"ד, נידון בחמורה' — מדוע אמרו זאת דוקא כאן, על דברי ר' יוחנן, ולא על משנתנו? —

כי במשנה יש נפקותא אחרת; בשנים שנתחייבו שתי מיתות ונתערבו זה בזה — שידונו בקלה. ואולם ר' יוחנן דיבר בגוף אחד שנתחייב מיתה פעמיים — שנידון בחמורה (מהרש"א. וע' חדושי רעק"א וחדושים ובאורים).

'יכול אפילו חללה את השבת, תלמוד לומר: לזנות — בחילולין שבזנות הכתוב מדבר' — כלומר, הוה אמינא לחייב שריפה כהנת שזינתה וגם כהנת שחללה את השבת [ששם מצאנו לשון 'חילול' בתורה — מחלליה מות יומת] משום חומרת הכהנים. והגם שטעם את אביה היא מחללת אינו שייך בשבת אלא בזנות, אין הכרח שהטעם בא על כל הכלול בפסוק (עפ"י מרומי שדה וחדושים ובאורים).

'ואפילו הזקינה מנין' — רצה לומר, בזקנה אין לתלות הדבר באביה, וסלקא דעתין שאין אני קורא בה את אביה היא מחללת (חדושים ובאורים).

דף נא

'ניסת ללוי ולישראל לעובד כוכבים לחלל לממזר ולנתין מניין...' — לשון 'ניסת' שנקט — משום לוי וישראל, ואף בשאר חייבי לאוין סובר תנא דברייטא שיש בהם תפיסת קדושין ושייך בהם 'נישואין' ואם זינתה מאחר — דינה במיתה.

ואולם בנכרי אין תפיסת קדושין ואם זינתה כשהיא תחתיו אינה במיתה [ומכל מקום לשון נישואין שאמר התנא שייכת גם בהם, שהרי נאמר לא תתחתן בהם]. אך עיקר הכוונה לומר שבת כהן שנתחללה על ידי אחד מן הפסולים וכעת היא נשואה, או שהיא נשואה עכשיו לזר ואינה אוכלת בתרומה — יש בה דין שריפה, ואין אומרים כבר מחוללת ועומדת היא (חדושי הנצי"ב [וע"ע בתשובתו משיב דבר ח"ד לד.]. ובוה מיושבת תמיתה הגרעק"א. וע"ע חדושים ובאורים).

'היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה' — יש שדייקו מכאן שאף על פי שזר [וכן כהנת] יכול לשחוט קדשים, שהרי 'שחיטה כשרה בזר' — לא הותרה לו שחיטת קדשים בשבת מפני שאינו מצווה על העבודה, שהרי אמרו כאן שלא הותרה שבת אצל כהנת (רש"ש יבמות לג: בית הלוי ח"ב סוס"י ט).

ויש לדחות שהמדובר כאן על ההקטרה, שבכהנים הותרה שחיטה והקטרה ואילו באשה לא הותרה הקטרה. [תדע, שהרי בקרבן פסח הותרה השחיטה בזר בשבת, וה"ה באשה. וכן יש להוכיח מיומא לא: ומכ"מ] (חזון איש אה"ע קלד, לדף לג:).

עוד יש לומר לפי שעיקר הדחיה נובעת מהמצוה המוטלת על כהני המשמר, הזכרים, אע"פ שבפועל זר או אשה שוחטים (עפ"י הנצי"ב).

ע"ע בענין שחיטת קדשים בשבת בזר — שער המלך ביאת מקדש וי; שו"ת חכם צבי מד; ישועות מלכו פסולי המוקדשין א; כלי חמדה תשא (במלואים); גליוני הש"ס כאן; חונן דעה יומא דף לב, אות ב.

ה. סדר שאמרו חכמים במצות חליצה – למצוה ולא לעכב.

נחלקו הפוסקים כשירקה היבמה קודם חליצת הנעל, האם החליצה שלאחר כך חליצה פסולה היא וצריכה לחזור על כל האחים (עפ"י מרדכי) אם לאו (ע' אה"ע קסט, מו מח). יש מהאחרונים שצדד לומר שאם רקקה לאחר הקריאה, הואיל וכבר התחיל מעשה החליצה, אין זו חליצה פסולה לחזור על כל האחים (שו"ת עונג יום טוב קעד. וסמך שם לענין מעשה בצירוף כמה סניפים).

עוד על שינוי בסדר הקריאה – ע' בשו"ת אבני נזר אה"ע רכג, מז"מח.

ו. הסדר שמנו חכמים את בגדי הכהונה, אינו סדר הלבישה [אלא נקט התנא הסדר האמור בתורה].
[לענין הלבישה – המכנסים תחילה (ואינו לעיכובא מאירי. וע' בירור הלכה)].

ז. רבא בשם רב סחורה בשם רב הונא אמר: כל מקום ששנו חכמים דרך מנין – אין מוקדם ומאוחר (יש מהם שאין הסדר משנה להלכה כלל [ומ"מ יש טעם לסדר שנקטו. כ"מ בגמרא. וע' פסחים לט. 'מצוה בחזרת' וברש"י; או"ח תעג, ה. וע"ע בשבת ככו. מח' ריו"ח ורב דימי. וצ"ע במש"כ בשו"ת עמודי אור קיב, א], ויש מהם שהוא למצוה אך לא לעיכובא, וכנ"ל).

העירו בתוס' מסדר ברכות; אבות, גבורות וקדושת השם. וכן סדר תקיעות – שבדוקא הן.

דף נ

קיא. א. במה תלויה השאלה האם סקילה חמורה משריפה או שריפה חמורה מסקילה?

ב. במה תלויה השאלה האם סייף חמור מחנק או חנק מסייף?

ג. מהם המקורות לכך שסקילה ושריפה חמורות מהרג וחנק?

א. נחלקו חכמים ורבי שמעון האם סקילה חמורה משריפה או קלה ממנה. מחלוקתם קשורה בדין בת כהן ארוסה שזינתה; –

לדעת חכמים, דינה בסקילה כארוסה בת ישראל, ואין דינה כבת כהן נשואה שהוציאה תורה דינה (מחנק) לשריפה – הרי שהסקילה חמורה מן השריפה.

לדברי רבי שמעון, בת כהן ארוסה דינה בשריפה כנשואה, כסתימת הכתוב. וכשם שבת כהן הנשואה יצאה לידון בחמור מבת ישראל, כך ארוסה יצאה לידון בחמור – מכאן שהשריפה חמורה מן הסקילה. (גם רבי שמעאל סובר כרבי שמעון, שהשריפה חמורה מסקילה – כמבואר להלן).

לפרש"י ותוס', לחכמים אין מכאן מקור לשיטתם אלא תוצאה; היות והסקילה חמורה לדעתם, לכן סוברים שבת כהן ארוסה בסקילה ולא בשריפה. לדעה זו שיטת חכמים שהסקילה חמורה מבוססת על הסברה שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים החמורים, שפושטים ידם בעיקר.

ולדברי הרמ"ה והרמב"ן, מקור שיטת חכמים הוא מדין בת כהן ארוסה – שדרשו מן הכתובים להיות דינה בסקילה ולא בשריפה.

ב. סברת חכמים מסייף חמור מחנק, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ועבירתם חמורה ביותר שכן פושטים יד בעיקר. [ומאידך, חנק אינו מפורש בכתוב כלל אלא מהלכה (להלן נג.), ונתקבל שהיא הקלה מכל שאר המיתות. וכן סובר רבי יאשיהו. עפ"י רש"י להלן נב: ד"ה אלא להקל. ובערו"ל נ שם נתקשה בדברי רש"י].
וסברת רבי שמעון (ורבי יונתן – כדלהלן נג.) ומסתמא כן דעת רבי ישמעאל. תוס' שם) מבוססת על שיטתו שמדיחי עיר הנדחת דינם בחנק [ולא בסקילה כדעת חכמים], והרי עוון המדיח חמור מעוון הנידח – הרי שחנק חמור מן הסייף.

[שתי המחלוקות הנזכרות אינן תלויות בהכרח זו בזו. ואכן יש מי שכתב בדעת רבי יונתן (נג-נג) שסקילה חמורה משריפה כרבנן, וחנק חמור מסייף כרבי שמעון (עפ"י תורת חיים נג.). ויש מי שכתב בדעת רבי ישמעאל ששריפה חמורה מסקילה וסייף חמור מחנק (ערו"ל נ שם). ואולם התוס' (שם ובתורא"ש) כתבו שמסתמא הסובר כר"ש באחת המחלוקות, סובר גם באחרת כמותו, שלא מצינו שלש מחלוקות בדבר].

ג. סקילה חמורה מסייף; לחכמים – מכך שמדיחי עיר הנדחת דינם בסקילה והנידחים בסייף, והרי כח המדיח מרובה (= עבירתו חמורה) מכח הנידח.
לר' שמעון: מכך שמדיחי עיר הנדחת דינם בחנק והנידחים בסייף, וסקילה חמורה מחנק (כדלהלן) – הרי 'קל וחומר' שחמורה מן הסייף.
סקילה חמורה מחנק; מכך שהוציאה תורה דין ארוסה שזינתה מכלל נשואה, להיותה נידונת בסקילה ולא בחנק – הרי שהסקילה חמורה, שהרי עוון ארוסה חמור יותר מנשואה, שהקלון גדול יותר שפוגמת את עצמה ואת משפחתה. ועוד, שכן סקילה ניתנה למגדף ולעובד ע"ז החמורים שפשטו יד בעיקר. ולחכמים, יכלו לומר מקור נוסף – קל וחומר משריפה או מסייף החמורים מחנק, וסקילה חמורה מהם (תוס').

שריפה חמורה מסייף; לחכמים – מגזרה שוה אביה אביה בת כהן מבת ישראל, כשם שהסקילה האמורה בבת ישראל חמורה מהסייף, כך השריפה.
אעפ"י שפושט ידו בעיקר חמור, והרי עיר הנדחת בסייף – יש לומר מתוך שהחמורו עליהם חומרא נוספת, שממונם אבד, לכך הקלנו במיתתם (עתד"ה קסברי).
לר' שמעון, קל וחומר מחנק החמור מן הסייף [לשיטתו הנ"ל].
שריפה חמורה מחנק; מכך שהוציאה תורה דין בת כהן נשואה שזינתה מחנק [כבת ישראל] לשריפה.
לחכמים ניתן ללמוד גם מג"ש הנ"ל, אלא שהביאו מן המפורש (רש"י. ועתד"ה מה, שזה שפושט [לר' ש] שהוציאה הכתוב נשואה בת כהן להחמיר, מקורו מגזרה שוה 'אביה' האמור בסקילה, סקילה חמורה מחנק, אף 'אביה' האמור בשריפה, שריפה חמורה מחנק.

דפים נ – נא

- ק"ב. מה דינה של בת כהן שזינתה, באופנים דלהלן?
א. היתה נשואה לכהן או לישראל כשר.
ב. בת כהן ארוסה.